

יום הזיכרון לרצח יצחק רבין

תרבות המחלוקת

מבוא

”כל מחלוקת שהיא לשם שמים, סופה להתקיים. ושאינה לשם שמים, אין סופה להתקיים. איזו היא מחלוקת שהיא לשם שמיים? זוהי מחלוקת הלל ושמאי. ושאינה לשם שמיים? זו מחלוקת קרח וכל עדתו” (משנה, אבות, ה, ט)

מורשת רבין אינה רק דיון בפועלו של האיש (החשוב בפני עצמו) יש בה גם תרבות של מחלוקות ופתרון. כפי שנראה מאז ימי המקרא ועד ימינו ישנן מחלוקות לשם שמים הן מחלוקת ענייניות, שהעוסקים בה חותרים להגיע לחקר האמת, ועל כן סופן להתקיים. כלומר, תוכנן ימשיך להיות רלוונטי גם לאחר שיוכרעו. הן בעלות ערך נצחי. וישנן מחלוקות שאינן לשם שמים הן מחלוקות אישיות, המשקפות מאבקי כוח ורצון בשררה, ולכן תוכנן יחדל להיות רלוונטי ברגע שיוכרעו, ויישכחו מלב.

בשיעור שלפנינו נקרא דוגמאות למחלוקות, ונראה כיצד יש דרכים לפתור מחלוקות אידיאולוגיות.

מטרות

1. התלמידים והתלמידות ייחשפו לביטויים ”מחלוקת לשם שמים/מחלוקת שאינה לשם שמים”.
2. התלמידים והתלמידות יאפיינו את סוג המחלוקת בין בית שמאי לבית הלל.
3. התלמידים והתלמידות יתנו דוגמאות מחייהם לסוגים שונים של מחלוקות.

מהלך השיעור:

מסלול המסע

יעד: חברה סובלנית רב גונית הצומחת ומתפתחת באמצעות תרבות המחלוקת.

מפגש: בית הלל ובית שמאי.

זמן מסלול: נע על הרצף בין שנות ה-2000 - לתקופת התלמוד.

תגלית: אודות תרבות המחלוקת.

הכנות לפרק זה במסע: שאלות למחשבה: מה טיבה של מחלוקת? מה מבדיל מחלוקות זו מזו? כיצד אנו מתמודדים בשעת מחלוקת? איזו אחריות מוטלת עלינו בשעת מחלוקת? מה נשמר מן המסורת היהודית ומה נחדש?

1. נספר לתלמידים כי לפני זמן מה התקיימה חתונה מאוד מפוארת, הזמנו אליה אנשים רבים מכל קצבי הארץ, כולם מאוד נהנו מהאוכל ומהריקודים. רק כאשר הכלה הסירה את ההינומה הסתבר כי הכלה מאוד, מאוד מכוערת. נשאל את התלמידים והתלמידות מה היו אומרים לחתן על אשתו החדשה? נשמע את התשובות.
2. נספר כי שאלה דומה עמדה לפתחם של שני בתי מדרש מפורסמים מאוד: בית שמאי ובית הלל, אשר נחלקו בסוגיות רבות. גם בסוגיה זו היו חילוקי דעות בינם:

נלמד בחברות את המקור התלמודי:

3. תנו רבנן: כיצד מרקדין [משמחים את] לפני הכלה?

בית שמאי אומרים: כלה כמות שהיא,
ובית הלל אומרים: כלה נאה וחסודה

אמרו להן בית שמאי לבית הלל: הרי שהיתה חיגרת [צולעת] או סומא [עיוורת] אומרים לה, כלה נאה וחסודה? והתורה אמרה [הרי נאמר בתורה] (שמות כג) "מדבר שקר תרחק"

אמרו להם בית הלל ולבת שמאי: לדבריכם מי שלקח מקח רע [מי שקנה סחורה גרועה] מן השוק ישבחנו בעיניו [יגידו שהיא טובה] או יגנונו בעיניו [יגידו שהיא גרועה]?

הוי אומר: ישבחנו בעיניו מכאן אמרו חכמים לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות. (בבלי, כתובות, דף ט"ז ע"ב - דף י"ז ע"א)

4. שאלות לדיון ומחשבה:

א. כתבו את המקור בשפתכם

ב. הסבירו למה התכוונו בית שמאי באומרם: "כלה כמות שהיא" (לא ליפות את המציאות למרות היותה כלה) ולמה התכוונו בית הלל באומרם: "כלה נאה וחסודה" (כל כלה ביום חתונתה היא נאה וחסודה)

ג. מה היא עמדתם של בית הלל ומה היא עמדתם של בית שמאי ביחס לאמירת האמת? על מה הם מבססים את דבריהם?

ד. מהם הערכים העומדים זה מול זה במחלוקת בין בית שמאי לבין בית הלל?

ה. האם אפשר למצוא פשרה בין שני בתי המדרש?

ו. באיזו עמדה אתם תומכים ומדוע?

5. נכנס את החברות למליאה ונשמע את התשובות השונות. נספר כי המחלוקת הזו מייצגת מחלוקות עמוקות ושוונות שעמדו בפני שני בתי המדרש הללו. ננסה לתאר כיצד התייחסו תלמידי בית שמאי ותלמידי בית הלל אחד לשני בסיטואציות שונות: בשוק, בבית הדין, באירועים חברתיים ועוד. יתכן שהתלמידים יסיקו שאנשי בית המדרש האחד לא ידברו עם אנשי בית המדרש השני (בדומה אולי לאוהדי קבוצות ספורט יריבות).

6. נקרא יחדיו את המקור הבא:

7. "אע"פ שאלו (בית שמאי) אוסרין ואלו (בית הלל) מתירין אלו פוסלין (בית הלל) ואלו מכשירין (בית שמאי) לא נמנעו בית שמאי מלישא [להינשא] נשים מבית הלל ולא בית הלל מבית שמאי." (משנה, מסכת יבמות, פרק א)

שאלות לדיון ומחשבה:

א. כיצד נוהגים תלמידים בתי המדרש אלו באלו?

ב. כיצד הייתה נראית החברה אילו היינו מתחברים רק לאלה החושבים כמונו?

ג. כיצד אנו נוהגים עם השונים מאיתנו?

8. סיכום - לאור הנלמד בשיעור נבקש מהתלמידים והתלמידות להסביר את המשנה הבאה: **"כל מחלוקת שהיא לשם שמים, סופה להתקיים. ושאינה לשם שמים, אין סופה להתקיים. איזו היא מחלוקת שהיא לשם שמים? זו מחלוקת הלל ושמאי. ושאינה לשם שמים? זו מחלוקת קרח וכל עדתו."** (משנה, פרקי אבות, ה, יז) להרחבה בעניין מחלוקת קרח ועדתו ראו נספח 1.

צידה לדרך

מסורת וחידוש - מה נוכל לאמץ לחיינו מתוך תרבות המחלוקת של בית הלל ובית שמאי? עד כמה זוהי מסורת או חידוש?

מחויבות ואחריות - כתבו "עשר דברות" שעל פיהן תנהגו בשעה של מחלוקת כיתתית. תעדו במהלך השנה את המחויבות שלכם "לעשר הדברות" ואת עמידתכם או אי עמידתכם במחויבות שלקחתם על עצמכם.

סיפור קורח ועדתו נמצא בספר במדבר טז-יז - קורח היה מבני שבט לוי. שבט לוי היה אחראי על שירות האלוהים ועבודת הקודש בזמן נדודיו של עם ישראל במדבר ולאחר מכן, עם הקמת בית המקדש הראשון והשני בארץ. הלויים קיימו עבור העם את הטקסים השונים לפני אלוהים. במהלך הנדודים במדבר היה לכל שבט תפקיד מוגדר. באחד הימים התעורר קרח ופנה אל משה ואהרן, אחיו הכהן, בכעס.

לדעת קורח, כל עם ישראל קדושים באופן שווה מול אלוהים. אם כן, מדוע דווקא משה ואהרן הם המנהיגים של כלל העדה?

בהמשך, מבקש משה לקרוא לדתן ואבירם, הנמנים על עדת קרח, והם מסרבים לבוא לפניו. יתר על כן, הם מתלוננים בפני משה ואהרן על כך שהובילו את עם ישראל ממצרים כדי למות במדבר. הם קובלים על כך, שה' אינו מתכוון להעניק לשבט לוי נחלה בארץ כנען כמו ליתר השבטים ועל כן, מסרבים בשנית, לבוא לפני משה.

משה כועס מאוד על תלונותיו של קרח כמנהיג העדה ומבקש מה' שלא יפנה אל מנחתם (הקטורת) וטוען להגנתו, שהוא אינו מתנשא מעל פניהם ולא פעל כנגד אף אחד מהם באופן אישי. בסוף השיחה הקשה הזו, חוזר משה על הניסוי שמבקש לעשות עבור קרח ועדתו. הוא מבקש מהם להתייצב בפתח אוהל מועד למחרת היום, עם המחטות והקטורות.

ביום המחרת, מתקהלת כל העדה של קרח עם משה ואהרן בפתח אוהל מועד וה' נגלה אל משה ומבקש ממנו ומאהרן להבדל, להפריד עצמם מכל העדה.

משה מכריז על כך שהמעמד עומד להתחיל ושבסופו יתברר לקרח, עדתו, אבירם ולדתן, כי את כל ההחלטות שקיבל על עצמו, קיבל בחסות ה' ולא בדה אותם מליבו. האיש או העדה שה' לא חפץ בקרבתם ייבלעו במעמקי האדמה:

האל העניש את קורח ועדתו במיתה, כעונש על המרד. תוכניתו המקורית הייתה להמית את כל העם חוץ ממשה ואהרן, אך לאחר תפילתם של משה ואהרן, הוא חזר בו. סופו של קורח היה בליעתו באדמה יחד עם כל רכושו ותומכיו או באי ביתו, ואילו חמישים ומאתים נשיאי העדה נשרפו מאש שיצאה מלפני ה'. לפי המשך ספר במדבר, בני קורח לא מתו; ואכן, בספר תהילים מובאים מזמורים שכתבו בני קורח, ובספר דברי הימים מיוחס שמואל הנביא כצאצא של קורח.